

Бакалавърска специализация “Българско възраждане”

Свободно избираем спецкурс

Руската империя и българите през Възраждането

Лектор:

проф. д-р
Пламен Митев
ас. Ваня Рачева

Първа среща:

Дисциплината

Курсът има за цел да задълбочи познанията на специализантите по „Българско възраждане” за руската история от XVIII и XIX в. и да прецизира представите им за характера на двустранните руско-български отношения. Занятията се провеждат в два модула.

Първи модул (12 часа)

- ✓ Русия на Николай Карамзин (1766 – 1826);
- ✓ Русия на Александър Пушкин (1799 – 1837)
- ✓ Русия на Юрий Венелин (1802 – 1839)
- ✓ Русия на Николай Гогол (1809 – 1852)
- ✓ Русия на проф. Михаил Погодин (1800 – 1875)
- ✓ Русия на Фьодор Достоевски (1821 – 1881)

Втори модул (18 часа)

- ✓ Руски дипломатически мисии в Османската империя през XVIII в.
- ✓ Руски дипломатически представителства по българските земи през XIX в.
- ✓ Българските центрове в Русия (XIX в.)
- ✓ „Дядо Иван” и освобождението на балканските християни (първата половина на XIX в.)
- ✓ Русия през погледа на българската политическа емиграция (втора и трета четвърт на XIX в.)
- ✓ Николай Игнатиев и българският политически въпрос

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра по История на България

Бакалавърска специализация „Българско възраждане”

ПРОГРАМА

на свободноизбираем спецкурс

Руската империя и българите през Възраждането

Учебният план е утвърден на Факултетния съвет с протокол № 7 от 26.04.2016 г.

Курсът „*Руската империя и българите през Възраждането*” има за цел да задълбочи познанията на специализантите по „Българско възраждане” за руската история от XVIII и XIX в. и на тази основа да прецизира представите им за характера на двустранните руско-български отношения. Занятията се провеждат в два модула. Освен лекционни четения, в курса се предвижда семинарна работа с източници и изследване на детайлни проблеми. Този подход цели да задълбочи уменията на специализантите за издирване на източници и литература и за техния самостоятелен критичен анализ под практическото ръководство на преподавателите.

Изисквания за работа и оценка: Акцентът е поставен върху стимулиране индивидуалните умения за анализ, съпоставка и писане чрез самостоятелното разработване и публична защита на теза. Форматът на изпита е писмен, под формата курсова работа по избрана от студента тема.

Теми:

I. Първи модул: (12 часа):

1. *Русия на Николай Карамзин (1766 – 1826):* Териториално разширение на Руската империя към топло море; формиране на основните направления на руската имперска политика към балканските провинции на Османската империя и теорията за „покровителство” над православните; основни характеристики на руското общество: съсловия и привилегии, крепостничество и състав на руската армия, чинове и кариерно израстване.

2. *Русия на Александър Пушкин (1799 – 1837):* Руската империя при Александър I във вътрешнополитически план (между либерализма и консерватизма: държава и общество в началото и в края на управлението му); Отечествената война срещу Наполеон и отражение ѝ върху интелигенцията и формиращата се национална култура; кризата при възкачването на император Николай I („декабристите” и идеите за реформи; засилване функциите на политическата полиция; правила за цензурата).

3. *Русия на Юрий Венелин (1802 – 1839)*: формиране на българската диаспора в Руската империя през призмата на официалната имперска документация от 20-те и 30-те години на XIX в.; университетски устава и създаване на катедри по славянознание; теорията „самодържавие, православие, народност” и отражението ѝ върху цялостния общественно-политически живот в Русия; положението на другите народности и т. нар. „полски проблем” като фактори в живота на империята.

4. *Русия на Николай Гогол (1809 – 1852)*: революциите в Европа от 1848 – 1849 г. и отражение във вътрешно- и външнополитически план за Руската империя; задълбочаване на консервативните и полицейски тенденции в управлението; руското общество между крепостничеството и чиновете, народниците и анархистите; имперско проникване сред българите в Османската империя и методи за осъществяването му до Кримската война: първи стипендии за обучение, тайна и явна политика към българската преса, просветното движение, книгоиздаване и др.

5. *Русия на проф. Михаил Погодин (1800 – 1875)*: отражение на Парижкия мир (1856) във външно- и вътрешнополитически аспект; крепостната реформа на император Александър II Освободител, последици за руското общество и нови проблеми; идеи, механизми за влияние и авторитет на славянофилите в Руската империя и мястото на българите в тяхната политика и пропаганда на основата на официална и лична документация.

6. *Русия на Фьодор Достоевски (1821 – 1881)*: промени в руското общество и икономика от третата четвърт на XIX в.; Русия и очертаване на българските етнически и политически граници в контекста на разрешаването на църковния въпрос и на Източната криза от 1875 – 1878 г.; реванш на империята в Берлин 1878 г.

II. Втори модул: (18 часа):

1. *Руски дипломатически мисии в Османската империя през XVIII в.*: посланици и извънредни представители в Цариград; дипломатически приеми, куриерска служба и преводачи; дипломатическа кореспонденция.

2. *Руски дипломатически представителства по българските земи през XIX в.*: Първи опити за откриване на руски консулства; руските дипломати в Русе и Пловдив; агентурни мрежи и пропагандна дейност.

3. *Българските центрове в Русия (XIX в.)*: формиране, статут, политическа и културна активност; по-изявени дейци.

4. *„Дядо Иван” и освобождението на балканските християни (първата половина на XIX в.)*: митове и политически реалности; стереотипни представи на българите за Русия и руската имперска политика на Балканите през XIX век; Велчовата завера – драма с предизвестен край.

5. *Русия през погледа на българската политическа емиграция (втора и трета четвърт на XIX в.)*: Русия в плановете и програмите на букурещките българи; идейни центрове и политически дейци; прояви на сътрудничество и противоборство; руският фактор и българското освобождение според Г. Раковски, Л. Каравелов, В. Левски и гюргевските апостоли.

6. *Николай Игнатиев и българският политически въпрос*: политическа и дипломатическа кариера; посланик с влиянието на везир; ролята на генерала в Източната криза; от триумфа в Сан Стефано до покрусата в Берлин.

Забележка: темите и в двата модула могат да се допълват или заменят с оглед интересите и предпочитанията на студентите в групата.

Литература:

Забележка: посочената литература е само примерна и подлежи на допълване и конкретизиране в зависимост от предпочитанията и избора на студентите

- Александр I, Наполеон и Балканы. Сер. Балканские исследования. Вып. 18. Москва, 1997
- Астолф дьо Кюстин*. Русия и русите. – В: А. дьо Токвил. Америка и американците. А. дьо Кюстин. Русия и русите. София, 2004
- Барсуков, Н.* Жизнь и труды М. П. Погодина. Кн. I – XXI. Санкт Петербург, 1888 – 1906
- Белов, М. В.* Русские путешественники и дипломаты на Балканах в первой половине XIX в.: типология и эволюция описательных стратегий. – В: Человек на Балканах глазами русских. Сб. статей. Санкт Петербург, 2011, 38 – 65
- Бобович-Распопович, С. Ф. М.* Достоевский и Великий Восточный кризис 1875 – 1878 гг. – В: Славянский мир в третьем тысячелетие. Славянские народы: векторы взаимодействия в Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европе. Москва, 2010, 549 – 557
- Български автори в руския периодичен печат. 1854 – 1864. Статии, дописки, очерци, бележки. Т. I. Ред. Цв. Унджиева. София, 1982
- Българското Възраждане и Русия. София, 1981
- Българското националнореволуционно движение 1868 – 1874. Чуждестранни документи. Т. I. (1868 – 1871). София, 1992
- Българското националнореволуционно движение 1868 – 1874. Чуждестранни документи. Т. II. (1872 – 1874). София, 1992
- Венелин, Ю. И.* Путевые записки. Публикация Т. А. Медовичевой. – Записки Отдела рукописей Российской государственной библиотеки, 2000, вып. 51, 197 – 250
- Виноградов, В. Н.* Балканская эпопея князя А. М. Горчакова. Москва, 2005
- Внешняя политика России XIX и начала XX века. Документы российского министерства иностранных дел. Сер. I. (1801 – 1815); Сер. II. (1815 – 1830). Москва, 1960 – 1995
- Генчев, Н.* Българо-руски културни общувания през Възраждането. София, 2002
- Дегоев, В. В.* Александр I и проблема европейского согласия после Венского конгресса. – Вопросы истории, 2002, № 2, 119–132
- Документи за Българското възраждане от архива на Стефан И. Веркович. 1860 – 1893. София, 1969

Достян, И. С. Участие декабристов в изучении Балкан и русско-турецких войн XVIII – начала XIX в. – Советское славяноведение, 1975, № 6, 23 – 35

Достян, И. С. Русская общественная мысль и балканские народы. Москва, 1980

Игнатиев, граф Н. П. Дипломатически записки (1864 – 1874). Донесения (1865 – 1876). Т. I. Записки (1864 – 1871). Пор. Архивите говорят, № 48. София, 2008

Игнатиев, граф Н. П. Дипломатически записки (1864 – 1874). Донесения (1865 – 1876). Т. II. Записки (1871 – 1874) & Донесения (1865 – 1876). Пор. Архивите говорят, № 54. София, 2009

Игнатиев, Н. П. Записки (1875 – 1878). Пор. Дневници и спомени за българската история. София, 1986

Из архива на Найдено Герев. Т. I. (1857 – 1870). Подр. Т. Панчев. Под ред. М. Попруженко. София, 1911; Т. II. (1871 – 1878). София, 1914

История Балкан: Век девятнадцатый (до Крымской войны). Москва, 2011

История Балкан: Судьбоносное двадцатилетие (1856 – 1878 гг.). Москва, 2013

История внешней политики России. Вторая половина XIX века. Москва, 1997

История внешней политики России. Первая половина XIX века. (От войн России против Наполеона до Парижского мира 1856 г.). Москва, 1999

Карамзин, Н. М. Записки старого московского жителя. Москва, 1986

Кирил патриарх Български. Граф Н. П. Игнатиев и българският църковен въпрос. Изследване и документи. I. София, 1958

Конобеев, В. Д. Създаването на въоръжените сили на България в периода на нейното освобождение от турско робство (1876 – 1879 г.). – Военноисторически сборник, XXI, 1952, № 2, 3–16

Конобеев, В. Д. Българското националноосвободително движение. Идеология, програма и развитие. София, 1972

Косик, В. И. Русская политика в Болгарии 1879 – 1886. Москва, 1991

Кудрявцева, Е. П. Русские на Босфоре, Российское посольство в Константинополе в первой половине XIX века. Москва, 2010

Макарова, И. Ф. Русский царь в народных представлениях болгар. – Славяноведение, 2003, № 5, 25–31

Макарова, И. Ф. Болгары и Танзимат. Москва, 2010

Маркова, З. Русия и българският църковно-национален въпрос 1856 – 1864. – Год. на СУ Исторически факултет, 1980, т. 70, 167–262

Минкова, Л. Осип Максимович Бодянски и Българското възраждане. София, 1978

Минкова, Л. Захари Княжески – един от първите. Б.м., 2012

Митев, П. „Дано Господ ни сподоби да видим отечеството си освобожденно...” или за Кримската война, Николай Палаузов и българските възжелания от средата на XIX век. – В: Иван Стоянов. 60 години отдадени на историята и висшето образование. Велико Търново, 2009, 31–40

- Митев, П.* За „славянизацията” на възрожденските българи. – В: История на българите: потребност от нов подход. Преоценки. Ч. II. София, 1998, 155–172
- Митев, П.* Историографски проблеми на Руско-турската освободителна война 1877 – 1878 г. – Изв. на Исторически музей – Перник, 2005, т. I, 24–32
- Никитин, С. А.* Очерки по истории южных славян и русско-балканские связи в 50 – 70-е годы XIX в. Москва, 1970
- Орешкова, С., Ф., Н. Ю. Ульченко.* Россия и Турция (проблемы формирования границ). Москва, 1999
- Петров, Ф. А.* „Люди 1840-х годов” в Московском университете. – Отечественная история, 2005, № 2, 127–146
- Петросян, Ю. А.* Русские на берегах Босфора. Исторические очерки. Санкт-Петербург, 1998
- Поглубко, К. А.* За да бъдат полезни на народа си. София, 1976
- Рачева, В.* Руската политика и българската идея за политическа автономия в някои от изявите на българската емиграция от първата половина на XIX в. – Исторически преглед, 2006, кн. 1 – 2, 44–66
- Рачева, В.* Неприметным образом. Начало болгарско-российских политических контактов при Александра I. – Российский исторический журнал „Родина”, 2009, № 6, 37–40
- Рачева, В.* Добруджа във вихъра на руско-турската война от 1828 – 1829 г. – В: Времето на Левски. Научен ред. П. Митев. София, 2010, 9–50
- Рачева, В.* Левски и Русия. – История, 2011, № 6, 15–20
- Рачева, В.* Руската преселническа политика, българите и Одринският мир от 2 септември 1829 г. – Год. на СУ Исторически факултет, 2012, т. 100, 175–244
- Русия и българското националноосвободително движение 1856 – 1876. Документи и материали. Т. I. Ч. 1* (февруари 1856 – декември 1860). София, 1987
- Русия и българското националноосвободително движение 1856 – 1876. Документи и материали. Т. I. Ч. 2* (януари 1861 – декември 1863). София, 1987
- Русия и българското националноосвободително движение 1856 – 1876. Документи и материали. Т. II* (януари 1864 – май 1867). София, 1990
- Русия и българското националноосвободително движение 1856 – 1876. Документи и материали. Т. III* (май 1867 – декември 1869). Поредица Архивите говорят, № 21. София, 2002
- Стоянов, Ц.* Геният и неговият наставник. Предг. от Т. Жечев. София, б.д.
- Тодоров, Г. Д.* Обществено-политическата дейност на проф. М. Дринов по време на освобождението на България от турското иго. – В: Изследвания в чест на Марин С. Дринов. София, 1960, 51–75
- Унджиева, Ц.* Документи по Българското възраждане в съветските архиви. – Изв. на Института по литература, 1962, кн. XII
- Уортман, Р. С.* Властители и судии. Развитие правового сознания в императорской России. Сер. Historia Rossica. Москва, 2004

Ученое путешествие Ю. И. Венелина в Болгарию (1830 – 1831). Публикация подг. Г. К. Венедиктовым. Москва, 2005

Хевролина, В. М. Российская дипломатия и Балканский вопрос во второй половине 60-х годов XIX века: стратегия и тактика. – Отечественная история, 2005, № 1, 39–56

Христов, Б. Към полемиката между Ф. М. Достоевски и Л. Н. Толстой по т. нар. „източен въпрос“ и освобождението на България. – В: Освобождението на България и литературата. Сб. с изследвания. София, 1978, 121–148

Шевченко, М. М. Конец одного величия. Власть, образование и печатное слово в Императорской России на пороге Освободительных реформ. Москва, 2003

Шепелев, Л. Е. Чиновный мир России XVIII – начало XX в. Санкт Петербург, 2001

Шишманов, Ив. Студии из областта на Българското възраждане. В. И. Григорович, неговото пътушение из Европейска Турция (1844 – 1845) и неговите отношения към българите. – Сб. на БАН, 1916, кн. VI, т. 4

Шишманов, Ив. Нови студии из областта на Българското възраждане. I. В. Е. Априлов, Неофит Рилски, Неофит Бозвели. – Сб. на БАН, 1929, кн. XXI, т. 13

Ямбаев, М. Л. Русский консул на Балканах. – В: Славянский мир в третьем тысячелетие. Славянские народы: векторы взаимодействия в Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европе. Москва, 2010, 232–242

© Изготвили: проф. д-р Пл. Митев, ас. Ваня Рачева